

UDK: 1:316.7

Sanjar BEKCHANOV

Respublika Ma'naviyat va Ma'rifat markazi huzuridagi Ijtimoiy-ma'naviy tadqiqotlar instituti mustaqil tadqiqotchisi

E-mail: bekchanovsanjar12@gmail.com

TDTTrU professori, f.f.d J.Ramatov taqrizi asosida

JAMIYAT MA'NAVIY HAYOTIDA MODERNIZATSIYA FENOMENI: MOHIYATI VA ASOSIY YO'NALISHLARI

Annotation

Mazkur maqolada jamiyat ma'naviy hayotida modernizatsiya fenomenining mazmun-mohiyati, uning ijtimoiy-falsafiy asoslari hamda zamonaviy jamiyat taraqqiyotidagi o'rni tahlil qilinadi. Shuningdek, ma'naviy modernizatsiyaning asosiy yo'nalishlari, uning jamiyatning ma'naviy rivojlanishiga ta'siri hamda globallashuv sharoitida milliy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirish masalalari yoritiladi. Tadqiqot jarayonida tarixiylik, tizimli tahlil, qiyosiy va mantiqiy metodlardan foydalanildi. Tadqiqot natijasida ma'naviy modernizatsiya jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri sifatida insonning ma'naviy kamoloti, milliy o'zlikni anglash hamda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qilishi asoslab berildi.

Kalit so'zlar: Modernizatsiya, ma'naviy hayot, qadriyatlar, globallashuv, ijtimoiy taraqqiyot, ma'naviy yangilanish, milliy o'zlik.

THE PHENOMENON OF MODERNIZATION IN THE SPIRITUAL LIFE OF SOCIETY: ESSENCE AND MAIN DIRECTIONS

Annotation

This article analyzes the essence of the phenomenon of modernization in the spiritual life of society, its socio-philosophical foundations, and its role in the development of modern society. It also highlights the main directions of spiritual modernization, its influence on the spiritual development of society, and the issues of preserving and developing national values in the context of globalization. In the research process, historical, systemic analysis, comparative, and logical methods were used. The study substantiates that spiritual modernization serves as one of the important factors of social development, contributing to the spiritual maturity of individuals, the formation of national identity, and the strengthening of social stability.

Key words: Modernization, spiritual life, values, globalization, social development, spiritual renewal, national identity.

ФЕНОМЕН МОДЕРНИЗАЦИИ В ДУХОВНОЙ ЖИЗНИ ОБЩЕСТВА: СУЩНОСТЬ И ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ

Аннотация

В данной статье анализируются сущность феномена модернизации в духовной жизни общества, его социально-философские основы, а также его роль в развитии современного общества. Также рассматриваются основные направления духовной модернизации, её влияние на духовное развитие общества и вопросы сохранения и развития национальных ценностей в условиях глобализации. В процессе исследования использованы исторический, системный анализ, сравнительный и логический методы. В результате исследования обосновано, что духовная модернизация является одним из важных факторов общественного развития, способствующих духовному совершенствованию личности, формированию национальной идентичности и обеспечению социальной стабильности.

Ключевые слова: Модернизация, духовная жизнь, ценности, глобализация, общественное развитие, духовное обновление, национальная идентичность.

Kirish. XXI asrda jamiyat taraqqiyotining muhim xususiyatlaridan biri modernizatsiya jarayonining jadallashuvi bilan bog'liqdir. Modernizatsiya jamiyatning iqtisodiy, siyosiy va madaniy sohalarini bilan bir qatorda uning ma'naviy hayotida ham chuqur o'zgarishlarni yuzaga keltiradi. Ayniqsa globallashuv, axborotlashuv va texnologik taraqqiyot sharoitida jamiyat ma'naviy hayotining yangilanishi, qadriyatlar tizimining rivojlanishi hamda insonning ma'naviy kamolotiga bo'lgan ehtiyoj tobora ortib bormoqda. Shu jihatdan modernizatsiya fenomenini jamiyat ma'naviy hayotining muhim tarkibiy qismi sifatida o'rganish dolzarb ilmiy muammolardan biri hisoblanadi.

Ma'naviy modernizatsiya jamiyatning ma'naviy qadriyatlari, madaniy an'analari, ijtimoiy ong shakllari va axloqiy tamoyillarining zamonaviy taraqqiyot talablariga asosida yangilanish jarayonini anglatadi. Bu jarayon bir tomondan milliy qadriyatlar va tarixiy merosni saqlashga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan zamonaviy ijtimoiy taraqqiyot talablariga mos ravishda ma'naviy hayotni rivojlantirishni taqozo etadi.

Shuning uchun ham modernizatsiya jarayoni jamiyatning ma'naviy rivojlanishi, insonning ma'naviy kamoloti va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida ham jamiyatning ma'naviy hayotini modernizatsiya qilish, milliy qadriyatlar va zamonaviy taraqqiyot o'rtasidagi uyg'unlikni ta'minlash, yosh avlodning ma'naviy dunyoqarashini boyitish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu esa ma'naviy modernizatsiya jarayonini ijtimoiy-falsafiy jihatdan chuqur tadqiq etishni talab qiladi.

Mazkur maqolaning maqsadi jamiyat ma'naviy hayotida modernizatsiya fenomenining mohiyatini ochib berish, uning ijtimoiy-falsafiy asoslarini tahlil qilish hamda ma'naviy modernizatsiyaning asosiy yo'nalishlarini aniqlashdan iboratdir. Tadqiqot jarayonida tizimli yondashuv, tarixiylik va mantiqiy tahlil metodlaridan foydalanildi. Mazkur tadqiqot natijalari jamiyat ma'naviy hayotini modernizatsiya qilish jarayonining nazariy asoslarini boyitishga xizmat qiladi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Jamiyat ma'naviy hayotini modernizatsiya qilish masalasi ijtimoiy-falsafiy tadqiqotlarda muhim o'rin egallaydi. Ushbu muammo turli davrlarda ko'plab olimlar tomonidan turli nuqtai nazarlardan o'rganilgan. Modernizatsiya fenomeni, avvalo, jamiyatning an'anaviy shakldan zamonaviy shaklga o'tishi, ijtimoiy institutlarning yangilanishi va qadriyatlar tizimining o'zgarishi bilan bog'liq murakkab jarayon sifatida talqin etiladi.

Modernizatsiya nazariyasining shakllanishida g'arb olimlarining tadqiqotlari muhim ahamiyat kasb etadi. Jumladan, A. Giddens, D. Bell, E. Toffler kabi olimlar modernizatsiyani sanoatlashuv, texnologik taraqqiyot va axborotlashuv jarayonlari bilan bog'liq holda tahlil qilganlar. Ularning fikricha, zamonaviy jamiyatning shakllanishi inson tafakkuri, madaniyati va ijtimoiy ong shakllarining yangilanishi bilan uzviy bog'liqdir. Xususan, E. Toffler jamiyat taraqqiyotini "uchinchi to'lqin" konsepsiyasi asosida izohlab, axborotlashgan jamiyat sharoitida ma'naviy qadriyatlarining yangicha mazmun kasb etishini ta'kidlaydi.

Sharq mutafakkirlari ham jamiyat taraqqiyotida ma'naviy omilning ustuvor ahamiyatini alohida e'tirof etganlar. Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Ibn Sino kabi allomalar inson kamoloti va jamiyat barqarorligini ma'naviy yetuklik, axloqiy tarbiya va ilm-ma'rifat bilan bog'liq holda talqin qilganlar. Ularning qarashlarida jamiyat rivojining asosiy sharti sifatida insonning ma'naviy barkamolligi va axloqiy fazilatlarini muhim o'rin tutadi.

O'zbekiston olimlari ham jamiyat ma'naviy hayotini modernizatsiya qilish masalalarini keng tadqiq etib kelmoqdalar. Jumladan, milliy taraqqiyot jarayonida ma'naviy qadriyatlarining o'rni, ma'naviy merosning jamiyat rivojidadagi ahamiyati hamda globallashuv sharoitida milliy o'zlikni saqlash masalalari alohida ilmiy tadqiqotlar doirasida o'rganilgan. Bu tadqiqotlarda jamiyat ma'naviy hayotining modernizatsiyasi milliy qadriyatlar, tarixiy meros va zamonaviy taraqqiyot talablari o'rtasidagi uyg'unlikni ta'minlash jarayoni sifatida talqin qilinadi.

Shuningdek, zamonaviy ilmiy adabiyotlarda axborotlashgan jamiyat sharoitida ma'naviy jarayonlarning transformatsiyasi, ommaviy madaniyatning ta'siri va ma'naviy xavfsizlik masalalari ham keng tahlil qilinmoqda. Bu esa jamiyat ma'naviy hayotida modernizatsiya jarayonining ko'p qirrali va murakkab fenomen ekanligini ko'rsatadi. Mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, jamiyat ma'naviy hayotining modernizatsiyasi masalasi turli ilmiy yo'nalishlarda o'rganilgan bo'lsa-da, uning ijtimoiy-falsafiy mohiyatini chuqurroq tahlil qilish hamda zamonaviy jamiyat taraqqiyoti bilan bog'liq yangi jihatlarini ochib berish zarurati mavjud.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda jamiyat ma'naviy hayotida modernizatsiya fenomenining mohiyati va asosiy yo'nalishlarini ochib berish maqsadida ijtimoiy-falsafiy tadqiqot usullarining majmuasidan foydalanildi. Tadqiqot metodologiyasini shakllantirishda jamiyat rivojlanishi, ma'naviy jarayonlarning transformatsiyasi hamda modernizatsiya nazariyasining ilmiy konsepsiyalariga tayangan holda tizimli yondashuv qo'llanildi.

Tadqiqot jarayonida, avvalo, tarixiylik va mantiqiylik tamoyillari asosida modernizatsiya fenomenining shakllanishi va rivojlanish bosqichlari tahlil qilindi. Bu yondashuv orqali jamiyat ma'naviy hayotidagi o'zgarishlar tarixiy taraqqiyot jarayoni bilan uzviy bog'liq holda o'rganildi.

Shuningdek, tizimli yondashuv metodi orqali ma'naviy hayot jamiyat ijtimoiy tizimining muhim tarkibiy qismi sifatida ko'rib chiqildi. Mazkur yondashuv ma'naviy qadriyatlar, ijtimoiy ong shakllari, madaniyat va ma'rifat tizimi o'rtasidagi o'zaro aloqadorlikni aniqlash imkonini berdi.

Tadqiqotda qiyosiy tahlil metodi ham keng qo'llanildi. Bu metod yordamida turli ilmiy konsepsiyalarda modernizatsiya jarayonining talqinlari, shuningdek, an'anaviy va zamonaviy qadriyatlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik tahlil qilindi.

Bundan tashqari, analiz va sintez metodlari orqali mavjud ilmiy manbalar, nazariy qarashlar va ilmiy tadqiqot natijalari umumlashtirildi hamda ularning mazmuni tizimli ravishda tahlil qilindi. Ushbu metodlar jamiyat ma'naviy hayotini modernizatsiya qilish jarayonining nazariy asoslarini aniqlash va uning asosiy yo'nalishlarini belgilash imkonini berdi.

Natijada qo'llanilgan metodologik yondashuvlar jamiyat ma'naviy hayotida modernizatsiya fenomenining ijtimoiy-falsafiy mohiyatini chuqurroq tahlil qilish va uning zamonaviy jamiyat taraqqiyotidagi o'rni aniqlashga xizmat qildi.

Tahlil va natijalar. Jamiyat ma'naviy hayotida modernizatsiya fenomeni murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, u ijtimoiy ong, madaniyat, qadriyatlar tizimi hamda ma'naviy institutlarning yangilanishi bilan bog'liq holda namoyon bo'ladi. Zamonaviy jamiyat taraqqiyoti sharoitida modernizatsiya jarayoni nafaqat iqtisodiy va siyosiy sohalarni, balki jamiyatning ma'naviy hayotini ham chuqur o'zgarishlarga olib kelmoqda. Shu sababli ma'naviy modernizatsiya jarayonini tahlil qilish jamiyat taraqqiyotining muhim jihatlarini anglash imkonini beradi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, jamiyat ma'naviy hayotida modernizatsiya bir necha asosiy yo'nalishlarda namoyon bo'ladi. Birinchi navbatda, bu jarayon ma'naviy qadriyatlarining yangilanishi bilan bog'liqdir. Zamonaviy jamiyatda inson huquqlari, erkinlik, ijtimoiy adolat, tolerantlik va fuqarolik madaniyati kabi qadriyatlar tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bu esa jamiyatning ma'naviy rivojlanishida yangi qadriyatlar tizimining shakllanishiga olib keladi.

Ikkinchi muhim yo'nalish ma'naviy-ma'rifiy tizimning rivojlanishi bilan bog'liqdir. Ta'lim tizimi, ilm-fan va madaniyatning rivojlanishi jamiyat ma'naviy hayotining modernizatsiyasida muhim rol o'ynaydi. Ta'lim orqali insonning dunyoqarashi kengayadi, tanqidiy fikrlash va ma'naviy ong shakllanadi. Bu esa jamiyatda ma'naviy yetuk shaxslarning shakllanishiga xizmat qiladi.

Uchinchi yo'nalish milliy qadriyatlar va global madaniyat o'rtasidagi uyg'unlikni ta'minlash bilan bog'liqdir. Globallashuv jarayonlari natijasida turli madaniyatlar o'rtasidagi aloqalar kuchaymoqda. Bunday sharoitda milliy madaniyat va ma'naviy merosni saqlash bilan birga zamonaviy madaniy jarayonlarga moslashish muhim ahamiyat kasb etadi.

To'rtinchi yo'nalish axborotlashgan jamiyat shakllanishi bilan bog'liqdir. Axborot texnologiyalarining rivojlanishi insonlarning dunyoqarashi, tafakkuri va ma'naviy ehtiyojlariga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Internet va ommaviy axborot vositalari orqali turli g'oyalar, qadriyatlar va madaniy tendensiyalar tezkor tarqalmoqda. Bu esa ma'naviy hayotning yangi shakllarini yuzaga keltirmoqda.

Tahlillar natijasida shuni ta'kidlash mumkinki, jamiyat ma'naviy hayotining modernizatsiyasi insonning ma'naviy kamoloti, ijtimoiy barqarorlik va milliy taraqqiyot uchun muhim omil hisoblanadi. Mazkur jarayon milliy qadriyatlar, tarixiy meros va zamonaviy taraqqiyot talablari o'rtasidagi uyg'unlikni ta'minlash orqali jamiyat rivojlanishining muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Xulosa va takliflar. Olib borilgan tadqiqot natijalari jamiyat ma'naviy hayotida modernizatsiya fenomeni zamonaviy ijtimoiy taraqqiyotning muhim omillaridan biri ekanligini ko'rsatadi. Modernizatsiya jarayoni jamiyatning

ma'naviy qadriyatlarini, madaniy an'analarini va ijtimoiy ong shakllarining yangilanishi bilan uzviy bog'liq bo'lib, u insonning ma'naviy kamoloti hamda jamiyat barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, jamiyat ma'naviy hayotining modernizatsiyasi bir tomondan milliy qadriyatlar va tarixiy merosni asrab-avaylashni, ikkinchi tomondan esa zamonaviy taraqqiyot talablariga mos ravishda ma'naviy hayotni rivojlantirishni taqozo etadi. Globallashuv sharoitida turli madaniyatlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir kuchayib borayotganligi sababli milliy o'zlikni saqlash, ma'naviy qadriyatlarni mustahkamlash va yosh avlodning ma'naviy dunyoqarashini boyitish muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Tadqiqot natijalariga asoslanib quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

Jamiyat ma'naviy hayotini modernizatsiya qilish jarayonida milliy qadriyatlar va tarixiy merosni chuqur o'rganish hamda ularni zamonaviy ijtimoiy taraqqiyot bilan uyg'unlashtirish zarur.

Ta'lim tizimida ma'naviy-ma'rifiy tarbiyani kuchaytirish, yosh avlodning milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiqligini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Axborotlashgan jamiyat sharoitida axborot madaniyatini rivojlantirish, yoshlarni zararli g'oyalar va ommaviy madaniyatning salbiy ta'siridan himoya qilishga qaratilgan ma'naviy-ma'rifiy ishlarni kuchaytirish lozim.

Jamiyat ma'naviy hayotini modernizatsiya qilish jarayonida ilm-fan, madaniyat va ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish ham muhim omillardan biri hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, jamiyat ma'naviy hayotining modernizatsiyasi insonning ma'naviy kamoloti, milliy o'zlikni anglash va jamiyatning barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiluvchi muhim ijtimoiy-falsafiy jarayondir. Mazkur jarayonni ilmiy asosda o'rganish va amaliy hayotga tatbiq etish jamiyat taraqqiyotining muhim shartlaridan biri hisoblanadi.

ADABIYOTLAR

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
3. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent: O'zbekiston, 2017.
4. Toffler A. The Third Wave. – New York: Bantam Books, 1980.
5. Giddens A. Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age. – Cambridge: Polity Press, 1991.
6. Bell D. The Coming of Post-Industrial Society. – New York: Basic Books, 1973.
7. Berger P., Luckmann T. The Social Construction of Reality. – New York: Anchor Books, 1966.
8. Forobiy Abu Nasr. Fozil odamlar shahri. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2016.
9. Beruniy Abu Rayhon. Tanlangan asarlar. – Toshkent: Fan, 1973.